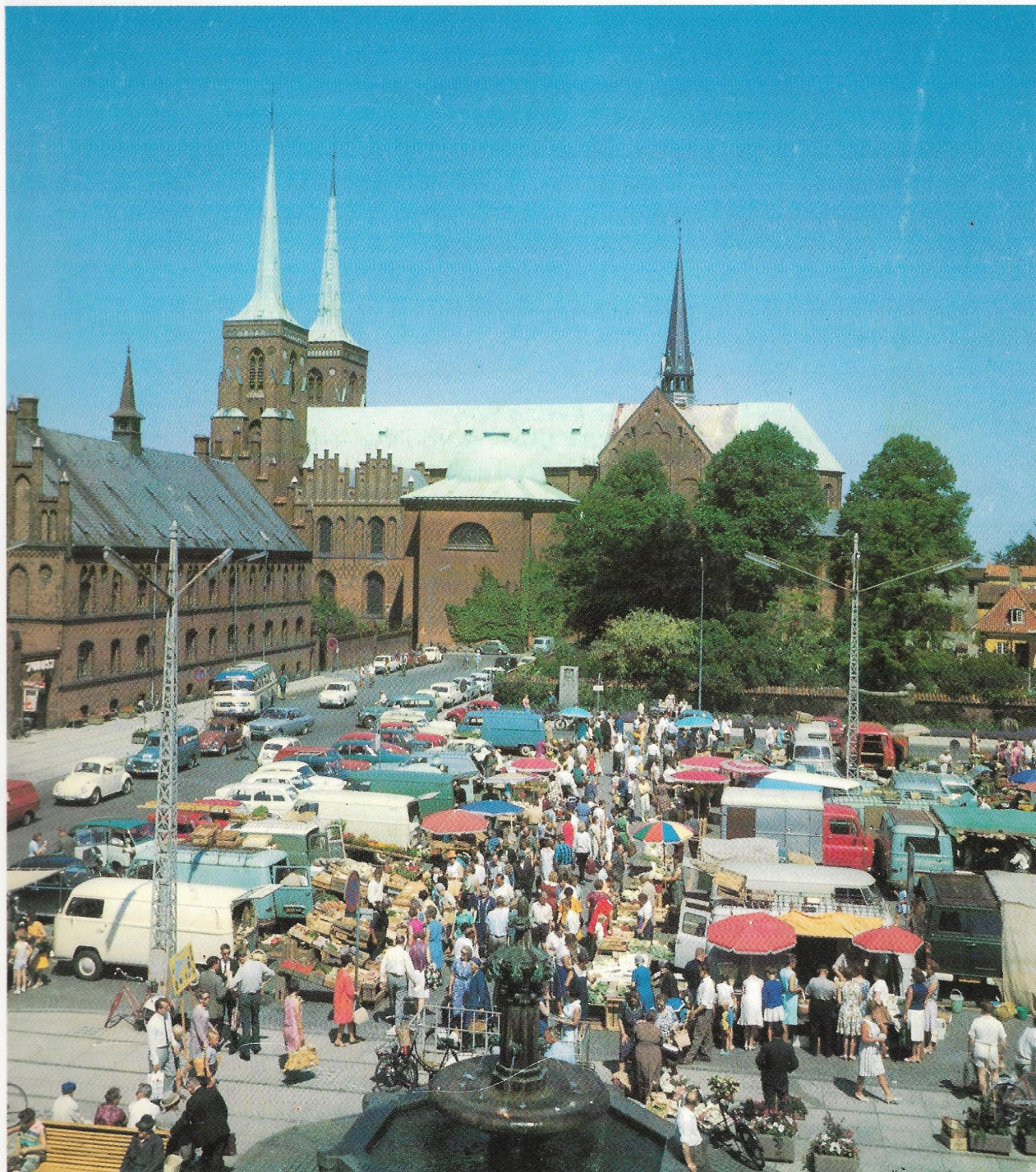

Jul i Roskilde

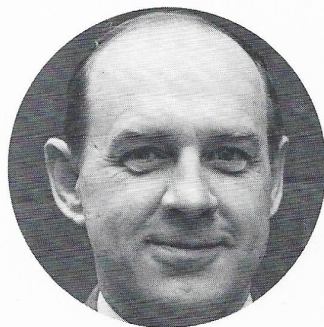
Hvad Fjordvilla gemte

Fjordvilla – hvor finder jeg den? – Spørgsmålet har gennem de sidste 125 år ikke sjældent været stillet af udenbys folk på besøg i Roskilde – det kunne være handelsrejsende, turister eller gæster fra oplandet – og heller ikke sjældent har den adspurgte roskildenser betragtet spørgeren med let undren: – Fjordvilla? Næh, jeg ved ikke rigtigt – og så med et opklaret udtryk i ansigtet: Nåh, FjordVILLA – jo, ser De, det er den vej ...

Der er ikke længere grund til at minde den fremmede om, at i Roskilde skal der lægges tryk på de to sidste stavelser, på ordet »villa«, hvis det er det kendte forlystelsessted vedkommende søger. Fjordvilla eksisterer ikke mere. Ejendommen er i årets løb nedrevet for at give plads for et nyt byggeri, amts-gymnasiets idrætsanlæg.

Et historisk område

Som alle andre steder i Roskilde er der historie i området, hvor Fjordvilla har ligget. Først lidt

Af Peter Foersom

om den nu forsvundne bygning, som lå på bakkehældet lidt nord for domkirken: Det var to komteser af den adelige familie Lerche, der i 1854 lod ejendommen opføre. Det må anses for overvejende sandsynligt, at det var de to søstre, Emma Lerche og Henriette Vilhelmine, nyligt enke efter kammerherre Tillisch, døtre af greve Christian Cornelius Lerche. De to søstre var begge lige omkring de 50, da de byggede den herskabelige ejendom som et smukt landsted med en skøn udsigt over fjorden og landskabet,

en udsigt, der dengang hverken blev skæmmet af en rusten gasværksbeholder eller (undskyld – med al respekt for det enestående arbejde, der udføres indendøre) af en stor betonhal til vikingskibe på Strandengen, og anden bebyggelse har der dengang heller ikke været meget af til at distrahere det vide udsyn.

Fra adelig bolig til arbejdernes hus

Fjordvillas ejerforhold i den seneste periode af sidste århundrede er lidt usikre, men sikkert er det, at i 1899 overtog den da 10 år gamle sammenslutning, Arbejderne Fællesorganisation, den store villa, hvortil hørte cirka halvdelen tønede land park. På frivilligt grundlag foretoges ombygninger, så huset kunne komme til at danne rammen om mødevirksomhed, såvel indendøre som i parken, hvor der i tidens løb blev holdt mange politiske taler, ikke mindst fra den særligt opførte monumentale forhøjning, der forsvandt for nogle år siden. Senere, i 1936, blev den

mindre sal, der først var indrettet, erstattet med den større, og forskellige andre udvidelser og moderniseringer blev gennemført, så Fjordvilla kunne imødekomme behovet som et møde- og forlystelsessted for såvel byens borgere som for den spirende turisme. Restauranten blev gennem tiderne drevet af forpagtere med skiftende succes. Årgangs-roskildensere husker endnu navne som Lichtenstein, Pagh og Harry Petersen og kan fortælle om, hvorledes et muntret liv udfoldede sig, ikke mindst dengang kuglerne endnu tromlede med hule drøn på keglebanen, der var anlagt forneden i parken, mens dansen gik lystigt i den store sal.

Våbenskjoldet bevaret

Trods mange ombygninger kunne man til det sidste ane, hvilken prægtig bygning Fjordvilla oprindeligt må have været. Særlige pietetshensyn har der ikke været taget ved ændringerne af bygnin-

gen, men det skal fremhæves, at indehaverne smukt hægede om Lerchernes våbenskjold over indgangen. Det blev holdt vedlige – måske ikke altid malet i de helt heraldisk rigtige farver – og gode danske socialdemokrater – og iøvrigt borgere af de forskelligste politiske observanser – er gået ind i huset under det adelige våbenskjold for at holde møde eller fester i Lyngsie-stuen, i Borgbjergstuen eller Stauning-salen. Det kan med det samme her oplyses, at det gamle våbenskjold, støttet af to hunde, ikke er gået tabt under nedrivningen. Historisk forståelse kombineret med en flink entreprenørs indsats har skaffet det eneste, der er tilbage af det gamle Fjordvilla, den helt rigtige plads: Våbenskjoldet er gået tilbage til slægten og er nu opsat over hovedindgangen på Benzonsdal i Tåstrup hos godsejer Christian baron Lerche.

Fjordvillas skæbne blev for så vidt beseglet, da Roskilde amt for nogle år siden – til mange ældre

roskildenseres beklagelse – overtog latinskolen, Roskilde Katedralskole, overfor domkirken. Nu er der amts gymnasium, og for et år siden erhvervedes området, hvor Fjordvilla lå. Nu skal der som sagt bygges sportshaller med alt, hvad dertil hører til gavn for ungdommen. De af mange hestekræfter utålmodigt rystende gravemaskiner og bulldozere har i foråret og sommeren været i gang, og betonkanonerne er i skrivende stund ved at blive kørt i stilling for at begynde opførelsen af det planlagte idrætsanlæg på Fjordvillas tomt.

Hus fra 1300-tallet

Men Fjordvilla-æraen er blot et lille led i Roskilde bys historie, hvilket der fremkom beviser for ved årets udgravninger. Store kampesten og murrester kom for dagens lys som beviser for beboelse her i tidligere tid. Der var da også med forståelse i amtets projektering af arbejdet afsat tid til

eventuelle arkæologiske og historiske undersøgelser af området. Lokalhistorikerne var selvsagt forberedt på, at der nok skulle vise sig noget af interesse, og da gravemaskinerne stødte på nogle store kampesten, blev Roskilde museum, hvis leder er museumsinspektør, lektor Niels A. Christiansen, underrettet. En undersøgelse af fundet blev derefter iværksat i et samarbejde mellem museumsinspektør ved Nationalmuseets 2. afdeling, arkitekt Morten Aamand Sørensen, stud. mag. Richard Frederiksen og lokale medarbejdere ved Roskilde museum med museumsinspektør, mag. art. Frank A. Birkebæk og arkæologitekniker Oluf Olsen i spidsen.

De sagkyndige blev klar over, at de stod overfor fundamenterne til en middelalderlig bebyggelse fra 1300-tallet, og imellem stene blev der fundet lerskår, rester af husgeråd, og – som noget helt særligt – hanen til en øltønde. Den arkæologiske udgravning sluttede omkring den 1. oktober, og derefter har fundamentet og de fundne genstande været studeret og analyseret, således at Frank Birkebæk kan give følgende foreløbige konklusion:

Badstue teorien

– Kampestenene har udgjort fundamentet til en bygning på cirka 6 gange 12 meter, en ret pæn bolig efter datidens målestok, og der er også spor efter en lille apsis, en mindre udbygning, der kan have været husets bislag, fadebur eller forrædskammer – man kunne også tænke sig muligheden af en retirade. Der blev fundet enkelte skifter af munkesten, altså røde mursten, og det har således været et muret hus. Indvendigt har der været dels en muret skillevej, dels en væg opført i bindingsværk, hvoraf der er fundet bjælkerester.

Bygningen har været beliggende i det fornemme, hovedsageligt gejstlige, kvarter lige nord for domkirken. Tutttesti (egentlig substitutternes – stedfortrædernes – sti, opkaldt efter latinskolens ældste diciple, der efter reformationen gjorde tjeneste i omegnens kirker) går lige forbi. Stiens navn var tidligere Store Badstuestræde (der fandtes også en Lille Badstuestræde), og vi ved, at der i

området har været indrettet badstuer i middelalderen. Vandet var jo lige ved i den righoldige Sct. Hans kilde. Selvfølgelig var den teori tidligt fremme, at vi nu havde fundet en af disse badstuer. For teoriens rigtighed talte iøvrigt også en oplysning, som den godt lokalkendte murermester Carl Johansen kunne give. Som ung murer var han med i ombygningsarbejdet på Fjordvilla i trediverne, og ved den lejlighed fandt man spor af flere tætliggende brønde i området.

Men en gennemgang af de skriftlige kilder viser imidlertid nu, at huset må være en del af et bygningskompleks, som i slutningen af 1600-tallet tilhørte en rector Schade. Om et af hans huse hedder det således et sted, at det tidligere kaldtes »Badstuen« – men vi kan alligevel med overvejende sikkerhed fastslå, at denne badstue ikke er det udgravede, men må være en bygning, som har været beliggende lidt tættere på domkirken.

Alle fundene og opmålingerne med videre skal nu analyseres og studeres endnu grundigere, så vi eventuelt senere kan fastslå med større nøjagtighed, hvad fundet indebærer og dermed kaste nyt lys over Roskildes middelalderlige

historie, slutter museumsinspektør Birkebæk.

Øl og idræt gennem tiderne

Enhver lokalhistorisk interesseret kan herefter gøre sig sine tanker om Roskilde på dette sted i middelalderen. Måske tør nogle alligevel føle sig bekræftet i teorien om, at der har været badstue på stedet gennem fundet af ølhanen? Det har sandelig ikke været vand folk tyllede i sig, når de sad svedende i middelalderens badstuer. De ophedede sten blev overhældt med vand, der straks omdannedes til hed damp, som åbnede hudens porer og gav en rigelig og sund tørst, der blev slukket med i litervis af øl.

Intet nyt under solen. Har der været drukket øl i stride strømme på dette sted i middelalderen, så har denne folkelige tradition ikke været mindre udtalt i Fjordvillas æra som forlystelsessted. Og at der nu skal drives sport på stedet i amtets nye moderne idrætsanlæg er heller ikke nogen nyhed. I Jul i Roskilde 1953 mindes overpakmester P. V. Mortensen, hvorledes Atletklubbens medlemmer ved århundredskiftet trænedes med brydning og jernvægtsløftning i et træskur i haven til Fjordvilla...